
Zemřít za ostatní – Palachova smrt

Zemřít za ostatní – Palachova smrt

LIDOVÉ NOVINY

10.11.2008, rubrika: Horizont, strana: 11, autor: Adam Drda

Přinášíme osmou část dvanáctidílného seriálu Příběhy bezpráví, který vzniká ve spolupráci se společností Člověk v tísni. K doprovodným akcím patří i výstava Příběhy bezpráví – cesta ke svobodě, která se koná pod sochou sv. Václava na Václavském náměstí v Praze od 31. října do 17. listopadu.

Upřechodu pro chodce poblíž Domu potravin na pražském Václavském náměstí stál 16. ledna 1969 okolo půl třetí odpoledne dvaapadesátiletý technik Rudolf Hruška. Všiml si mladíka na protější straně, který se čímsi polil. Hruška si myslel, že jde o opilce, přestal mu věnovat pozornost – a když se k mladému muži po chvíli pohledem vrátil, viděl, že na něm hoří šaty.

Později vypověděl: „...když začal hořet, předstoupil dva tři kroky před (...) sloup, úplně klidně, otřel si ruce a asi dvakrát nebo třikrát si sáhl rukama na hrudník. Ruce mu při tom hořely. Pak udělal pár skoků a sportovním způsobem se přenesl přes zábradlí oddělující chodník od vozovky a proběhl mezi dvěma tam parkujícími vozidly. (...) Hořící mladík běžel přes vozovku směrem k Domu potravin. (...) Plamen byl naprosto bez dýmu, takový jasně oranžový.“ Hruška byl jedním z řady svědků sebeupálení studenta Jana Palacha – výsostně politického činu, který stejně jako například dobrovolná smrt Jana Zajíce zaujímá mezi protesty proti sovětskému komunismu v Československu zcela zvláštní místo.

Okupace jako životní zlom Jan Palach se narodil 11. srpna 1948 v Praze a vyrůstal ve Všetatech. Ve škole vynikal v dějepise, po gymnáziu studoval ekonomii a roku 1968 se dostal na Filozofickou fakultu UK – obor historie. Byl to prý klidný mladý člověk se zvýšeným zájmem o politické dění. Palacha silně zasáhlo přepadení země armádami Varšavské smlouvy: dozvěděl se o něm ráno 21. srpna 1968 ve Všetatech, načež odjel autostopem do Prahy, celý den chodil po ulicích a diskutoval s okupačními vojáky. Příští den fotografoval, pokusil se dostat na Pražský hrad a nakrátko ho zadržela sovětská hlídka. Historik Petr Blažek píše, že pro Palacha se „srpnové události v roce 1968 staly zásadním životním zlomem. Podle vzpomínek kolegů z vysoké školy se k nim v následujících měsících často při diskusích vracel a těžce nesl, když se postupně takřka celonárodní odpor proměňoval v rezignaci.“

Existuje řada dokladů, že Palach se intenzivně účastnil veřejného života. Například 28. října 1968 navštívil s přítelkyní hrob T. G. Masaryka a pak odjeli na demonstraci k 50. výročí založení republiky, kterou rozehnali esenbáci. Krátce předtím, 18. října, schválilo národní shromáždění smlouvu o „dočasném pobytu“ sovětských jednotek na čs. území, za pár týdnů vystoupil Alexander Dubček s projevem, v němž zdůraznil, že Československo musí hledat cestu z krize ve shodě se „sovětskými soudruhy“. V listopadu 1968 se konala studentská stávka, požadující mimo jiné, aby posrpnový režim respektoval lidská práva, ctil svobodu shromažďování a svobodu slova. Studenti navíc žádali jednání o úplném odchodu sovětských vojsk. Stávka skončila neúspěchem – a jak konstatuje Blažek, Palach to „vnímal velmi osobně a s trpkostí vzpomínal na srpnový odpor“. Tehdy zřejmě nabyl přesvědčení, že je třeba přistoupit k radikálnímu činu.

Smrt „na okraji beznaděje“ Je důležité zdůraznit, že Palach nejednal zkratkovitě: jeho rozhodnutí obětovat život pro svobodu ostatních bylo promyšlené, byl přesvědčený, že vyčerpal všechny ostatní možnosti a inspiroval se zřejmě protestním sebeupálením buddhistických mnichů. Dopoledne 16. ledna napsal čtyři dopisy – dva přátelům, třetí svazu spisovatelů, čtvrtý přinesl na Václavské náměstí v aktovce.

Psal v něm jménem skupiny lidí: „Vzhledem k tomu, že se naše národy ocitly na okraji beznaděje, rozhodli jsme se vyjádřit svůj protest a probudit lidi této země následujícím způsobem. Naše skupina se skládá z dobrovolníků, kteří jsou odhodláni se dát pro naši věc upálit. Já jsem měl tu čest vylosovat si jednotku, a tak jsem získal právo napsat první dopisy a nastoupit coby první pochodeň. Naše požadavky jsou: okamžité zrušení cenzury; zákaz rozšiřování ‚Zpráv‘ (okupační

tisk – pozn. autora). Jestliže naše požadavky nebudou splněny do pěti dnů, tj. do 21. ledna 1969, a nevstoupí-li lid s dostatečnou podporou (tj. časově neomezenou stávkou), vzplanou další pochodně.“ Palach se podepsal jako „Pochodeň č. 1“ a přidal ještě postskriptum: „Vzpomeňte na srpen. V mezinárodní politice se uvolnil prostor pro ČSSR, využijme jej.“ U benzinové pumpy v Opletalově ulici si Jan Palach koupil několik litrů benzínu, odešel pod rampu Národního muzea a zapálil se. Zemřel v nemocnici 19. ledna 1969. Skupina, o níž píše, podle všeho nikdy neexistovala. Jak konstatuje Petr Blažek, Palach chtěl „otřást šokujícím činem veřejností natolik, aby vystoupila na podporu splnění jeho požadavků. Ty přitom nebyly nijak složité a každý občan v Československu jim bez dlouhého vysvětlování rozuměl.“

Po celém Československu se po Palachově smrti uskutečnily smuteční trizny, v centru Prahy se 18. a 19. ledna 1969 sešel průvod tisíců lidí, kteří podporovali jeho požadavky a žádali odstoupení zkompromitovaných politiků. Dva mladíci drželi od 18. ledna ze stejných důvodů hladovku a přidávali se k nim další lidé – mezi nimi i Jan Zajíc. Hladovka skončila policejním zásahem.

Palachův pohřeb (25. ledna) se změnil ve velkou manifestaci, kázání pronesl evangelický farář Jakub S. Trojan: „V tomto cynickém století, v němž nás často děsí druzí a my opět děšíme je a v němž se mnohdy lekáme, jak jsme vnitřně malí – on nás přivedl k tomu, abychom se ptali otázkou, která z nás může učinit velké lidi: co jsem udělal já pro druhé, jaké je mé srdce, za čím jdu, čemu sloužím, co je pro mne nejvyšší životní hodnotou?“

Komunistický aparát začal už za několik měsíců Palachovu památku likvidovat. Pod dohledem příslušníků tajné policie byly jeho ostatky vykopány z hrobu na Olšanských hřbitovech a na místě se objevil nový náhrobek se jménem Marie Jedličkové. Urnu s popelem Jana Palacha směla jeho matka uložit na hřbitově ve Všetatech teprve na konci března roku 1974.

Studie historika Petra Blažka, z níž autor cituje, vyjde v lednu příštího roku v obsáhlé knize Jan Palach '69, kterou připravuje společně k vydání několik nakladatelství.

Seriál Cesta ke svobodě Dnes: Jan Palach a Jan Zajíc Zítra: Vydavatelé samizdatů Ve středu: Příběh Jazzové sekce

Dvě živé pochodně Dvacetiletý student filozofické fakulty Jan Palach nesl sovětskou okupaci velmi těžce. Odmítl se smířit s apatií, do níž národ po srpnu 1968 upadl, a na protest se 16. ledna 1969 na Václavském náměstí polil hořlavinou a zapálil. Jeho pohřeb se stal národní manifestací. Osmnáctiletý student železniční průmyslovky Jan Zajíc se po Palachově sebeupálení zúčastnil protestní hladovky. Zklamán pokračující normalizací i tím, že Palachův čin situaci zásadně nezvrátil, následoval 25. února 1969 jeho příkladu.

Vzhledem k tomu, že se naše národy ocitly na okraji beznaděje, rozhodli jsme se vyjádřit svůj protest a probudit lid této země následujícím způsobem: Naše skupina se skládá z dobrovolníků, kteří jsou odhodláni se dát pro naši věc upálit. Já jsem měl tu čest vylosovat si jednotku a tak jsem získal právo napsat první dopisy a nastoupit coby první pochodeň... Maminko, tatínku, bratře, sestřičko! Až budete číst tento dopis, budu už mrtev nebo velmi blízko smrti. Víím, jak velmi vážnou ránu vám svým činem způsobím, ale nezlobte se na mne. Želbohu, nejsme na světě jenom sami. Nedělám to proto, že by mne omrzela život, ale právě proto, že si ho až příliš vážím...